

Թեամբ լեցուն աչքերը, լայն և խոհուն դիմագիծը, և հանդարտորէն հոսող խօսքերուն շարանը միտքս կու գայ մանաւանդ այն վերջին իրիկունը, շոգենաւին վրայ, երբ Անոր հոգին տրտում էր Յիսուսի հոգին պէս:

Հիմա, սենեակէս դուրս առուակը կը հոսի, և նիհար գեփիւռ մը կը գգուէ ծառերուն հոգին, լեռները կը ծռին սենեակիս վրայ, և լիճը ժայռերուն դէմ կը պայքարի անհանդարտ յուզումներով...

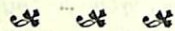
Վարդապետը ա'լ չկայ: Հոգւոյս վրայ կը գոցուին երիտասարդ տարիքիս գուարթ խոհերէն ոմանք, և տառապալից քանի մը վիշտեր՝ հոգւոյս մէջ կը բազմին արքայական հալարտութեամբ:

Տրտմութիւն ունիմ, ցաւ և տառապանք:

Հսկայական քայլերով ստուեր մը կը յառաջանայ դէպ' ինձ, և խո'ր, խոր դիտելով աչքերէս ներս՝ յոգնած և վհատ շեշտով մը կը կրկնէ « ԶԻՍ ՄԻ՝ ՄՈՈՏԱՐ, ՏՂԱՍ »:

Տրտմութիւն ունիմ, ցաւ և տառապանք:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՄԱՊԵՆԱՆ

ՓՈԻՆՔ ՄԸ ԾԱՂԻԿ ԵՒ ԶՈՅԳ Մ'ԱՐՅՈՒՆՔ

Հ. ԱՐՄԵՆ ՂԱԶԻԿԵԱՆԻ ԴԱԳԱՂԻՆ ՎՐԱՅ

Այս հեռաւոր ամիսներէն՝ սրտի խորունկ կսկիծով և հոգւոյ անսահման թախիծով իմացայ մահուանդ գոյժը:

Օրերով չկրցայ հաշտուիլ անողոր իրականութեան հետ և յուսացի տեսնել նորէն քեզ վիթխարի գրքերուդ մէջ ընկղմած՝ հոգիդ մեծ երգիչներու խորհրդաւոր նուագին ունկնդիր, և միաժողանցելի փոշիներուն և մեծութեանց մէջ թափառայած...

Հոն, ուր առաջին անգամ տեսայ քեզ - վանականի մենաւոր խցիկիդ մէջ - իմ վրաս գործեցիր մին այն գեղեցիկ տպաւորութիւններէն՝ զորս երբեք կարելի չէ թաղել և որոնք մարդկային սրտին բաբախիւնին հետ կ'իջնեն գերեզման:

Այն ատեն, յիսունեւեօթը զարուններով պսակուած ճակատդ՝ վաստակաւորի յատուկ խորհրդներով բեռնաւոր՝ կարծես աւելի կ'երիտասարդանար երբ կը խօսէիր հայ լեզուի թաքուն հաւրաստութեանց շուրջ: Գիտէի թէ ինչ անսահման սէր և ինչ աննկուն կորով կապած էին քեզ գրականութեան մոգական ուժերուն:

Հոն, այդ խուցին չորս պատերուն մէջ՝ իմ պատանի մաքուս կը խորհէի՝ թէ մեծ Մխիթարեաններու վայել հրաշքն է որ կը գործէիր և հիացում կը ներշնչէիր բոլոր գրեզ ճանչցողներուն:

Այնուհետեւ Ծնունդի և Զատիկի տօներուն՝ դպրոցէն վանք մեր իւրաքանչիւր գաւառստին՝ սիրով ու խանդաղատանքով կու գայինք բարեւել քեզ:

Տաճարին մէջ, որուն խորերէն երկու հարիւր տարիներէ ի վեր դէպ ի երկինք կ'երկարէին աղօթասաց մրմունջները կուսակրօն քահանաներուն, կը լսէինք քու յորդ, բնական և անկեղծօրէն զգածուած ձայնդ: Երբ շրթունքներդ կ'արտաբերէին մեր հին տրտմանու շարականները՝ կարծես այնտեղ, խորանին առջեւ հանգչող Մխիթարի աճիւնները զիրենք պարփակող մարմարին կը շարժէին, և մեր բոլոր ննջեցեալ ու նահատակ եղբայրներու հոգիները կը խայտային:

Ոսկի սիրտդ՝ որ ողբաց և մանուկի պէս արտասուեց երբ « Հայկական մատենագիտութիւն » կոթողիդ ձեռագիր երկրորդ հատորը չգտար զինադադարին՝ գիտեմ թէ ինչ ազնիւ զգացումներով տոգորուած էր, և թէ որքան քաջալերիչ և խրախուսիչ ժպիտ ունէիր այտերուդ վրայ՝ երբ կը լսէիր նորահասներու առաջին ճիշդերը:

Տակաւին աչքերուս առջեւ է այն պարզ, այն քիչ մը անփոյթ, իր մեծութեան չափ՝ պարզուի և համեստ պատկերը՝ որ քուկդ էր և զոր կը պատցնէիր մենաստանին նոճեղաւար ճամբաներուն վրայ, սրահներու և նրբանցքներու մէջ՝ իբր առաջնորդ օտարական այցելուներու:

Ազդու, ուր միշտ մը կու գայիր ամրան ընթացքին՝ յոգնալատտակ մաքիդ և մարմնիդ հանգիստ տալու, կը յիշեմ թէ ինչ խանդաղատանքով շուրջդ կը հաւաքէիր վարժարանին սաները՝ փու գուարթ, ժողովրդական, ծննդավայրիդ քաղցրահունչ բարբառով կը խօսէիր թէ ինչպէս հրեղէն ձիւար կ'ուզէիր ըլլալ, մէկ ձեռքիդ մէջ՝ խաչը բռնած, միւսին մէջ՝ սուրը, այսպէս գերեզման կրային զօրութեամբ շախմատելու համար բոլոր այն բիրտ ուժերը՝ որոնք հայ ժողովուրդին վերակենդանացման ճիգերը կը ջլատեն, անոր ազատութեան ձգտումներն ու բարոյական կորովը կը սպաննեն:

Մեր օրերու Ղեւոնդ երէցն էիր կարծես՝ որով կ'ուզէիր հայ դեռատի սրտերու մէջ վառ պահել հայրենիքի սէրը: Արիւնդ էր որ կ'եռար երակներուդ մէջ, նորահաս երիտասարդի մ'ամենհի խանդավառութիւնը կը ցլար աչքերուդ, հոգւոյդ և մաքիդ մէջ՝ զոր կը յայտնէիր զրաւէճներուդ առ-

թիւ, և որուն կը պարտինք այն հոյակապ գործը՝ զոր աւանդ կը թողուս ապագայ սերունդներուն:

Ահ, դեռ կը յիշեմ, անցեալ աշնան՝ երբ Պրսական պալատի հրապարակէն մինչեւ շոգեմա-կոյկ ընկերացայ քեզի, յոռետես յայտնութիւններ կ'ընէիր կեանքիդ նկատմամբ, չարաշուք զգացումով կը վախայիր թէ գործդ չաւարտած՝ յաւիտենապէս պիտի փակես աչքերդ:

Եւ հիմակ, ո՛վ սիրտ արիւնող իրականութիւն, ես կ'ըլլամ միայն անիծեալ վկայ՝ այդ տխուր մարգարէութեան:

... Արդ կը հանգչիս պաշտելի կղզեակէդ հեռու, զոր բնաշխարհիդ չափ սիրեցիր և որուն սեղաններուն առջեւ աչքերուդ և մաքիդ լոյսն սպառեցիր:

Ես կ'ուզէի, իբրեւ հայ պանդուխտ, իմ հազարաւոր բախտակիցներուս պէս ու անոնց հետ՝ տեսնել քեզ Ս. Ղազարու անդորրաւէտ շիրմատան մէջ, Հիւրմիւզի, Բագրատունիի, Ալեշանի և բոլոր ապրող և ապագայ կուսակրօն եղբայրակիցներուդ շունչին մօտիկ: Այն շիրմատան մէջ՝ որ հայ իրականութեան մեծագոյն յուշարձաններէն մէկն է, և է ուխտատեղի՝ մեր բոլոր ժողովուրդին՝ որուն մէջ մի անդամն աւելի պիտի խայտայ երբ իր պաշտած անձերուն գերեզմանն իր աչքերով իսկ տեսնէ:

Կ'ուզէի՝ որ ամիսներու զարնուող ալիքներու յաւիտենական նուաճն ըլլար խոնջ աճիւններուդ օրոր: Աւ երբ իրիկնադէմին տաճարին կոչնակը զօղանջէր, երկնայած հոգիդ սաւառնաթեւ իջնէր և հայ շարականներու մեղամաղձիկ և տրտմանու շոգեցութեամբ բեռնաւոր՝ դառնար նորէն իր լուսաւոր օթեվանը:

... Բայց պատիւ քեզի, ո՛վ վեհապան՝ հոգի, որ զիտցար որոշ տարիքի մէջ հրաժեշտ տալ աշխարհային բոլոր վայելքներուն, որ այս թշուառական և հիւանդ մարդկութեան մակերեսային խիղճն ու յատակը տիղմ հե՛ռն արհամարհեցիր, և դո՛ւն՝ որ վերջապէս արշալոյսէն առաջ սկսելով մայրամուտէն՝ յետոյ միայն բաժնուեցար սիրելի գրքերէդ, ինչպէս կը հաւատեն եղբայրակիցներդ, ապրէ՝ յաւէտ հոգւոյս մէջ՝ իբրեւ մին մեր հանգուցեալ կամ նահատակ այն զրաւէտներէն՝ որոնք երկրային, նիւթական շահերը մերժելով՝ քալեցին հայ մշակոյթի փշալից ճանապարհէն և իրենց մաքին կորովն ու բարոյական ուժն ի սպաս դրին անոր զարգացման համար:

Աւ դազաղիդ վրայ, ծաղկեփունջի փոխան, ընդունէ՛ սա մէկ քանի տողերն՝ իբր նուէր աղքատ տղու մ'աղքատ սրտին, և սա մէկ քանի արցունքները՝ զորս ան քեզի կ'ուղարկէ իր հեռաւոր ամիսներէն:

ՀՐԱՅ ՔԱԶԱՐԵՆՑ

ՈՒՂՂԵԼԻՓ

« Բազմավեպ » ի Մայիսի (1932) թիւ.

1) Էջ 220 « Մութեանքներ » ու ութերորդ տան երրորդ տողը պիտի ըլլայ՝ « Մերթ անցորդին նայուածքներէն կը խնդրեն հաց »:

2) Վերջին տան երկրորդ տողը՝ « Հասարակաց փոռն անկողին յաւերժական », Յունիս-Յուլիսի (1932) թիւ.

Էջ 317, ա սիւն, տող 26, և էջ 319, բ սիւն, տող 16, պիտի ըլլայ Մակար (Եկմարեան), Բնագրին այդ վերջապէս՝ մեր ալ ուշադրութեան վերաբերեալ անգամ: